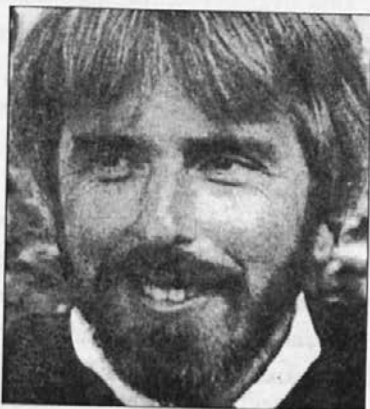

ZADNJA IZMENA

Philippe Delerm

Požirek piva in drugi drobni užitki

Vonj po jabolkih

Vstopimo v klet. Takoj vas prevzame. Jabolka so tam, razvrščena so na letvah narobe obrnjenih zabojev. O njem nismo razmišljali. Nikakršne želje nismo imeli, da bi nam tolikšen val preplaval dušo. Nič ne pomaga. Vonj po jabolkih se je razlil. Le kako smo lahko toliko časa vzdržali brez tega trpkega in sladkobnega otroštva?

Nagubani sadeži so najverjetneje božanskega okusa, zdi se, da zaradi navidezne izsušenosti, katere sladkobni okus se je vtisnil v vsako gubo. Vendar nam ni do tega, da bi jih jedli. Sploh pa ne, da bi v prepoznaven okus spremenili to lebdečo moč vonjav. Bi rekli, da diši lepo, da diši močno? Seveda, ne. Prihaja od daleč ... Neki notranji vonj, vonj po boljšem jazu. Vanj se je ujela šolska jesen. Vijolično črnilo, s katerim smo počekali papir s seštevki in bistrumnostmi. Dež biča talne ploščice, večer bo dolg ...

Vendar je vonj po jabolkih več kot le preteklost. Na *nekdanj* pomislimo zaradi močnega in obsežnega spomina na klet, posuto s solitrom, na temačno podstrešje. In vendar moramo živeti tukaj, pokončno vztrajati. Za nami so visoke travne bilke in vlažni sadovnjaki. Pred nami pa topla sapa, ki se razdaja v senci. Vonj se je navzel vseh rjavih, vseh rdečih s priokusom nekoliko kislega zelenja. Vonj je prežl mehko lupine, njeno komaj zaznavno hrapavost. Izsušene ustnice vedó, da žeja ne bo pogašena. Če bi ugriznili v belo meso, se ne bi zgodilo nič. Morali bi se spremeniti v oktober, spečo zemljo, obok v kleti, dež, pričakovanje. Vonj po jabolkih je boleč. Je vonj nekega močnejšega življenja, počasnosti, ki si je ne zaslužimo več.

Brati na plaži

Brati na plaži ni lahko. Biti zleknjen na hrbtu je skoraj nemogoče. Sonce nas slepi, knjigo je treba držati nad obrazom. Nekaj minut gre, potem se obrnemo. Na bok, naslonimo se na komolec, ena roka se opira na sence, druga drži knjigo odprto in obrača strani, a tudi to je precej neudobno. Pristanemo torej na trebuhu, roki imamo spodviti predse. V višini sonca je vedno nekoliko vetra. Mali sljudasti kristalčki se prikrađejo v vezavo. Zrna peska se na sivkastem in lahnem papirju žepnih izdaj nakopičijo, izgubijo sijaj, pozabimo jih – to je le dodatna teža, ki jo brezskrbno raztresemo že po nekaj straneh. Toda na težkem, zrnatem belem papirju prvotnih izdaj se pesek vsiljuje. Razporedi se po kremnato hrapavi površini in se tu in tam svetlika. Je kakor dodatno postavljanje ločil, neki drug odprt prostor.

Tudi vsebina knjige je pomembna. V veliko zadovoljstvo nam je poigravanje z nasprotji. Brati odlomek Léautauđevega *Dnevnika*, v katerem se posmehuje prav nagrmdenim telesom na plažah v Bretanji. Brati *V sencih cvetočih deklet* in se zvezati z obmorskim svetom veslačev, senčnikov in staromodnega pozdravljanja. V soncu zaplavati v deževno bedo Oliverja Twista. Kot d'Artagnan odšepati v težko julijsko negibnost.

Tudi delati -v barvah- je dobro: v neskončnost razvleči Le Cléziojevo *Puščavo* v svojo lastno; tedaj se po listih razsuti pesek navzame skrivnosti Tuaregov, počasnih modrih senc.

Če predolgo beremo s predse razprostrtimi rokami, se brada ugrezne, usta pijejo plažo, zato se vzravnamo, roke prekrižamo na prsih, ena občasno zdrsi navzdol, obrača liste in jih označuje. Zakaj naj bi bil to najstniški položaj? Prav ta prinaša branju novo razsežnost nekakšnega melanholičnega ničā. Vse to zaporedje položajev, poskusi, lenobnosti, nepravilna slast, vse to je branje na plaži. Občutek imamo, da beremo s telesom.

Jesenski pulover

Vedno pride kasneje, kot bi si mislili. September je minil tako hitro, poln obveznosti začetka novega šolskega leta. Ko se je spet vrnil dež, smo si rekli: »Pa je jesen«; sprijaznili smo se s tem, da je vse skupaj le oklepaj pred zimo. Vendar smo, ne da bi si to prav priznali, nekaj pričakovali. Oktober. Prave ledene noči in dneve modrega neba na prvih orumenelih listih. Oktober, kuhano vino, nežno mehko svetlobe, ko sonce postane prijetno šele ob štirih popoldne, ko se vse spremeni v ovalno mehko iz kamnite ograde padlih hrušk.

Torej potrebujemo nov pulover. Odeti se v kostanj, podrast, bodičaste lupine kostanja, v rožnato rdečilo rusul. V mehki volne zrcaliti letni čas. In vendar je izbiranje novega puloverja kot izbiranje novega ognja, ki bo začel ugašati.

V zelenem odtenku? Irsko zelena, zelena zmečkanega graha, meglic, raskavega viskija, divja in samotna kot polja šote, pristrižene trave. Kaj pa rdeč? Toliko je rdečkastih barv Ofelijinih las, želja poskusiti kot kdaj prej, kruh – maslo – medenjake, predvsem pa gozdove, rdečilo tal, rdečilo neba, neulovljive vonjave sejmišč in lesa, jurčkov in vode. Zakaj pa ne iz surove svile? Pulover iz velikih zank, mrežast, kot da bi kdo imel še vedno čas plesti za vas.

Res velik pulover: telo se bo izgubilo, postali bomo letni čas. Pulover na prsni vdolbini, v upanju, da ... Dobro se je, pa četudi le zase, tako, odtenek na odtenek, igrati s končnostjo stvari. Izbrati udobje melanholij. Kupiti barvo dni, nov jesenski pulover.

Telefonirati iz govornice

Najprej je vse skupaj le niz materialnih zagat, ki so vedno nekoliko nerodne: težka hinavska vrata, za katera ne vemo, ali jih je treba riniti-vleči ali vleči-riniti; iskanje telefonske kartice med vozovnicami za metro in vozniskim dovoljenjem – ali ima še vedno dovolj impulzov? Potem s pogledom, prikovanim na zaslon, ubogați navodila: snemite ..., počakajte ... V pretesnem, že zarošenem prostoru se počutimo neprijetno ujeti. Tipkanje številke na kovinske gumbе sproži piskajoče in hladne zvoke. V pravokotnem helepipedu se počutimo kot ujetniki, a manj osamljeni kot zaporniki. Hkrati vemo, da gre za iniciacijski obred: potrebne so kretnje, ki ubogljivo sledijo togemu mehanizmu, da bi dosegli najintimnejšo toplino, najbolj zapuščeno – človeški glas. Pravzaprav tudi zvoki brezčutno peljejo k temu čudežu: hladnemu odmevu tipkanja sledi neke vrste popkovinasta pesem, spremenjena, ki vodi k oprijemni točki – končno, vse težji udarci zvonjenja v ritmu bitja srca in dvig slušalke, kot odrešitev.

Prav v tem trenutku dvignemo glavo. Prve besede pridejo z izbornobanalnostjo, lažno brezbriznostjo: »Ja, jaz sem – ja, dobro je bilo – sem tik ob kavarnici, saj veš, na trgu Saint-Sulpice.«

Ni pomembno, kaj povemo, pomembno je, kaj slišimo. Noro, koliko nam lahko o človeku, ki ga imamo radi, pove že sam glas – o njegovi žalosti, utrujenosti, krhkosti, intenzivnosti življenja, njegovi sreči. Brez kretenj, sramežljivost izgine, pojavi se jasnost. Nad trapasto sivim telefonskim blokom se tedaj zbudi drugačna jasnina. Naenkrat vidimo pred sabo pločnik in kiosk s časopisi, mulce, ki se kotalkajo. Način, na katerega nenadoma sprejmemo to, kar je onkraj stekla, je nežen in čaroben, kot da bi se z oddaljenim glasom rodila pokrajina. Na usta se prikrade nasmeh. Kabina postane lahna in ni več steklena. Glas, tako blizu, tako daleč, nam pravi, da Pariz ni več kraj izgnanstva, da na klopi naletavajo golobi, da je jeklo poraženo.

V avtu izvedeti za novico

«France Inter, ura je sedemnajst, čas je za obvestila, bral jih bo ...» Na vrsti je kratka glasbena napoved in potem: «Pravkar smo prejeli tragično vest: Umrl je Jacques Brel.»

Na tem kraju se avtocesta hitro spusti v nič kaj očarljivo dolino, nekje med izhodom za Évreux in tistim za Mans. Že stokrat smo se peljali mimo, naša edina skrb je bila, kako bomo prehiteli težak tovornjak in se začeli vznemirjati, ali imamo drobiž za plačilo avtoceste. Naenkrat je pokrajina izsekana, njena podoba zamrznjena. Zgodi se v delčku sekunde. Vemo, da je fotografija posneta. To neznano sivo pobočje s tremi pasovi, ki se vzpenjajo proti dolini Sene, dobi značaj, edinstvenost, ki je nismo slutili. Morda se bo v podobo ujel celo rdeče-bel tovornjak Antor z desnega pasu. Kot da bi odkrivali resničnost kraja, ki ga nismo želeli spoznati, ker smo ga povezovali le z dolgočasjem, rahlo utrujenostjo; temačna abstraktnost potovanja.

O Jacquesu Brelu smo shranili kup podob, spomine iz najstniških let, povezane s šansoni, fizično razlivanje ovacij, ko je v Olimpiji leta 1964 pel *Amsterdam*. Toda vse bo izginilo. Čas bo minil. Najprej bomo poslušali veliko Brelovih šansonov, veliko *hommageov*. Potem nekoliko manj in nazadnje skoraj nič. Vsakokrat se bo vrnila tista dolina z avtocesto, dolina trenutka, ko je prišla novica. To je absurdno in čarobno, vendar pri tem ne moremo nič. Življenje ustvarja svoj film, vetrobransko steklo avta postane zaslon, avtoradio pa kamera. V glavi se vrtijo koščki filmskega traku. In prav potovanje je krivo za varljivo domačnost pokrajin, ki se ena za drugo zbršejo, potovanje, ki se lepega dne razjasni. Smrt Jacquesa Brela je avtocesta s tremi pasovi, z velikim kamionom Antar na desnem pasu.

Skoraj bi lahko jedli zunaj

Pomemben je ta *skoraj* in pogojnik. Tisti hip se zazdi noro. Šele začetek marca je, čez teden so bili še dež, veter in toča. Potem pa: hopla. Že zjutraj je prišlo sonce z medlim žarenjem, mirno močjo. Opoldanski obrok je pripravljen, miza pogrnjena. Toda tudi notri se je vse spremenilo. Okno je priprto, zunaj hrum, ki lebdi.

«Skoraj bi lahko jedli zunaj.» Ta stavek pride vedno v istem trenutku. Hip preden gremo k mizi, ko se zdi, da je prepozno, da bi spremenili ritem, ko je krožnik z zelenjavo že postavljen na prt. Prepozno? Prihodnost bo to, kar boste z njo naredili. Norost vas bo morda pahnila v to, da boste pohiteli ven vročično pobrisat mizo, predlagali puloverje, usmerjali pomoč, ki jo vsakdo pokaže z nerodno razigranostjo in nelogičnim tekanjem. Ali pa se boste vdali in kosili na toplem – stoli so še preveč mokri, trava je tako visoka ...

Ni pomembno. Šteje to, da ta kratki stavek pride ob pravem času. Skoraj bi lahko ... Kako prijetno je življenje v pogojniku, kot nekoč v otroških igricah: «Ti bi bil pa lahko ...» Izmišljeno življenje, ki se postavi nasproti resničnosti. Skorajda pravo življenje: ta svežina na dosegu dlani. Majčkena zasanjanost, ki jo je povzročilo obredno okušanje domačih navad. Lahen vetrc zmerne norosti, ki spremeni vse, ne da bi kaj spremenil ...

Včasih rečemo: «Skoraj bi bili lahko ...» To je žalosten stavek odraslih, ki so na Pandorini skrinjici v ravnovesju ohranili le nostalgijo. Toda pridejo dnevi, ko si lahko natrgamo dan v lebdečem trenutku mogočega, v krhkem trenutku iskrenega odlašanja, ne da bi že vnaprej uravnavali utež na tehtnici. So dnevi, ko bi skoraj lahko.

Nepričakovano povabilo

Res ni bilo predvideno. Imeli smo še delo za naslednji dan. Oglasili smo se, da bi se o nečem pozanimali, in potem:

Bi večerjal z nami? Ampak bolj po domače, bo, kar pač bo!

Tistih nekaj sekund, ko začutimo, da bo povabilo prišlo, je slastnih. Zaradi misli, da se bo prijeten trenutek podaljšal, seveda, pa tudi tiste o spremenjenem ritmu časa. Že dan je bil zelo predvidljiv, večer je naznanjal gotovost in ustaljen program. Potem pa, ena sama sekunda in že imamo nekaj zelo izbornega: ko se to zgodi, lahko stvarjem spremeniš potek. Seveda boš za.

V tem primeru ne gre za nič formalnega: ne bodo vas utaborili v naslonjač za predpisan aperitiv. Ne, pogovor bo brbotal v kuhinji – poslušaj, kaj pa, če bi mi pomagal olupiti krompir? Z lupilnim nožkom v roki si pripovedujemo najgloblje in najbolj spontane reči. Mimogrede pohrustamo redkvico. Če smo nepričakovano povabljeni, smo skoraj del družine, skoraj domači. Gibanje ni več omejeno. Imamo dostop do skritih koticov, do omar. Kam spravljáš gorčico? Diši po šalotki in peteršilju in zdi se, da prihajata od zdavnaj, iz oddaljene gostoljubnosti – morda tistih večerov, ko smo za kuhinjsko mizo delali domače naloge.

Beseđe se razmaknejo. Ni treba, da tečejo brez prestanka. Zdaj so najboljše tiste prostranosti med besedami. Brez zadreg. Listamo knjigo, ki smo jo po naključju potegnili iz knjižne omare. Neki glas reče: »Mislim, da je vse pripravljeno,« in odklonili bomo aperitiv – čisto zares. Pred večerjo se bomo posedli okrog pripravljene mize in klepetali, noge bomo zataknili na nekoliko višjo prečko slamnatega stola. Če nas nepričakovano povabijo, se počutimo dobro, popolnoma svobodno, popolnoma lahkotno. S črno hišno muco v naročju se počutimo posvojene. Življenje se ne premakne več – pusti se nepričakovano povabiti.

Potopiti se v kalejdoskop

Potopimo se v to japonsko sobo ogledal; odkrijemo skrite pregrade; okusimo svetlobo, ujeto v zadušljiv kartonski valj. Gledališče senčnih skrivnosti, golih kulis iger svetlobe, sten iz zatemnjenega ogledala. Tam se pripravlja čudež v vsej nejasni krutosti pomnoženih podob. Oba konca valja nista nič posebnega: na enem je butasto, očitno majhno kukalo za opazovalca, na drugem so med zamegljenima krogoma stisnjeni barvni kristali, živahno pobarvano steklo, zmehčano z občutkom meglene in prašne oddaljenosti. Spodaj premočrtna predstava, na vrhu hladen pogled. In vendar se med obema koncema nekaj pripravlja, na skrivaj, v temačnosti, v zaprtosti, v tej tako gladki cevi, ki jo prekriva tanek sloj zrcalnega papirja, tako neznanega, pogosto neokusnega, s prepletenimi arabeskami.

Gledamo. Znotraj se, kakor bi tekla voda, drobijo dragulji, sinjmodri, starinsko vijolični, zamolklo oranžni. Orientalске steklene palače, harem severnomorskih ledenih plošč, sultanovi snežni kristali. Edinstveno potovanje, ki se začne vsakič znova. Potovanje turkizov ob nabrežju severnih draguljev, potovanje granatnega jabolka na odprtih, odišavljenih prostranstvih toplih zalivov. Izmišljene dežele, brez imen, ki bi jih lahko našli na zemljevidu. Čisto malo premaknemo valj; smo že drugje, veliko dlje; za nami, vroča in hladna dežela se razstavi s komaj slišnim, bolečim zvokom lomljenja.

Kaj nam mar, kaj zapuščamo. Nekaj pobarvanih steklenih kristalov se ponovi in si izmisli novo deželo. Čakamo podobo, in skoraj bi bila ta, ki prihaja, vendar nikoli v celoti ne pride. Ta mala razlika v celoti določi ceno tega potovanja in njegovo vrtoglavost, včasih skoraj obup: nikoli si ne bomo mogli lastiti dežele gibajočih se kristalov. Mozaik neba se ne bo nikoli vrnil: angelsko zelena in rdeča gledališkega baržuna.

Mozaik ima geometrično slovesnost vrtov pri Louvru in tesnobno intimnost kakšne kitajske hiše. Strop, zid ali deska, podoba zemlje, ki lebdi v breztežnosti raztreščenega prostora. Treba je ostati, se dolgo uničevati – če odložimo tulec, bomo že z najnežnejšo kretljivo pretresli vsebino; dih postane ciklon, palača odleti.

V temnici premišljuje skrivnost. Vse se izgublja in vse se prepleta, vse je lahno in vse je krhko. Nič nam ne pripada. Le nekaj negibnih sekund lepote, okrogle potrpežljivosti brez želja.

Tiste malo čiste sreče mine, držimo jo med palcem in sredincem obeh rok. Treba se je le dotakniti.

Nedeljski večer

Nedeljski večer! Ne pogrnemo mize in ne pripravimo prave večerje. Drug za drugim si v kuhinji, kot pač nanese, izbrskamo ponedeljni prigrizek – zelo dober je mrzel piščanec z gorčico v sendviču, zelo dober je kozarček bordojca, ki ga izpijemo na mah, da bi izpraznili steklenico. Prijatelji so ob šestih naenkrat odšli. Ostane nam lep kos večera. Naredimo si kopel. Pravo nedeljsko kopel, z veliko modre pene in obilico časa, v katerem se prepustimo lebdenju med vatasto meglenima ničema. Ogledalo v kopalnici postane vlažno in misli se zmehčajo. Še zlasti ne smemo premišljevati o tednu, ki se končuje, še manj o tistem, ki se začinja. Pustimo, da nas očarajo majhni valovi izpod prstov, ki jih je zgubala vroča vlaga. Ko je vse prazno, se končno iztrgamo. Vzeti knjigo? Ja, takoj. Zdajle bo še najboljša rešitev televizijska oddaja. Najneumnejša bo čisto ustrezala. Ah, gledati zato, da gledamo, brez alibija, brez želje, brez opravičila! To je kot voda v kadi: otopelost, ki vas obda z utripajočo blagodejnostjo. Do večera se počutimo povsem udobno, nadvse komot. In takrat pride mala melanholija. Televizija počasi postane neznosna, ugasimo jo. Znajdemo se drugod, včasih v otroštvu, z nejasnimi spomini na skrbno odmerjene sprehode po dnu šolskih skrbi in izmišljenih ljubezni. Počutimo se povoženi. Tako močan je kot poletni dež, ta mali val v duši, ki kar vabi, ta drobna, znana bolečina in blagodejnost, ki se vračata – to je nedeljski večer. Vsi nedeljski večeri so tukaj, v tem navideznem mehurčku, v katerem se nič ni ustavilo. V kopeli se prikazujejo fotografije.

Nabiranje robidnic

To je sprehod, ki ga morate narediti s prijatelji ob koncu poletja. Kmalu se bo začela šola, v nekaj dneh se bo vse znova začelo; torej prija ta zadnji sprehod, ki že diši po septembru. Ni se nam bilo treba povabiti, nismo čutili potrebe kositi skupaj. Le telefonski klic na začetku nedeljskega popoldneva:

Bi šli nabirat robidnice?

– Hecno, ravno smo vam hoteli predlagati!

Vedno se znajdemo na istem kraju, vzdolž cestice, na robu gozda. Vsako leto je robidovje bolj razbohoteno, bolj nepredirno. Listi so temnozeleni, nesvetleči, veje in trni v odtenku slezaste (bledovijolične), ki spominja na progast papir, s katerim pokrivamo knjige in zvezke.

Vsakdo je opremljen s plastično posodo, v kateri se jagode ne bodo speštale. Nabirati začnemo brez prevelikega navdušenja. Dva ali trije lončki marmelade bodo dovolj in z njimi se bomo kmalu sladkali ob jesenskih zajtrkih. Toda največji užitek je sorbet. Robidov sorbet, ki ga pojemo še isti večer, ledena nežnost, v kateri spi zadnje sonce, prepojeno s senčnatim hladom.

Robide so majhne, črno sijoče. Raje zobamo tiste, ki so ohranile še nekaj rdečih zrn, kiselkastega okusa. Roke imamo hitro umazane s črnimi madeži. Zaman si jih brišemo v svetle bilke. Na obronku gozda postajajo praproti rdečkaste in se ukrivljene zlivajo nad vijolične bisere resja. Govorimo o vsem in ničemer. Otroci se delajo reveže, obujajo strahove ali želje, da bi imeli tega in tega profesorja. Saj, otroci so tisti, ki vodijo začetek šolskega leta, in robidničasta steza ima okus po šoli. Pot je mehka, komaj kaj valovita. Je pot za razpravljanje. Osvežena svetloba med plohama je še vedno topla. Nabirali smo robidnice, nabirali smo poletje. Na rahlem ovinku, kjer rastejo lešniki, zdrsnemo v jesen.

Philippe Delerm (1950) je francoski avtor, ki je v svoji pisateljski karieri napisal dober ducat knjig, boljše rečeno, knjižic. Ugled si je utrdil z romanom *Jesen* (Autumn, 1989), za katerega je leta 1990 prejel nagrado Alain-Fournier. Poleg zbirke impresij *Prvi požirek piva in drugi drobni užitki* (La première gorgée de bière et autres plaisirs minuscules, 1997), ki je bila v Franciji v preteklem letu ena najbolj prebiranih knjig, je pred kratkim spet objavil minimalistični romančič z naslovom *Deževalo je vso soboto* (Il avait plu tout le dimanche, 1998). Literarna kritika ga zaradi magične formule kratko-preprosto-globoko že nekaj časa uvršča med *minimaliste*, ki se v svojih knjigah posvečajo vsakdanjim, banalnim opravilom, v njih uživajo in ob tem nekam proustovsko ugotavljajo zakonitosti minevanja časa. Prepoznavni telegrafski slog je ravno prav sofisticiran, da ni banalen, vanj se vsakokrat vplete drobna melanholija, ki ni solzava. Velikih tem, razpravljanj, kritike v knjigi ne boste našli. Beremo jo na tresočem metroju ali pa na vlaku v bližnje mesto. Beremo jo ob srkanju kave na boljšem trgu ali pa v zasneženem nedeljskem popoldnevu. Vanjo lahko hitro vstopimo in izstopimo, toda traja le, dokler je odprta.

Prevedla in spremno opombo napisala **Mojca Medvedšek**